

20.10.2014

Dnro 775/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

SIJAISHUOLLOSSA OLEVAN LAPSEN TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMINEN

1 KANTELU

- - - Kantelija kertoi, ettei lastenkotiin sijoitetun kehitysvammaisen lapsen tarvitsemia terveydenhuollon palveluja ole järjestetty siten kuin lastensuojelulaissa säädetään.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Sijoitetun lapsen terveydenhuollon järjestäminen

Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto ja niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (3 §).

Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsella on sijaishuollossa ollessaan ehdoton oikeus saada tarpeenmukaista, hyvää ja hänen etunsa mukaista hoitoa. Lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja kasvuolojen järjestämisessä tulee noudattaa, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä on säädetty lapsen oikeuksista.

Lastensuojelulain 15 §:ssä on säädetty terveydenhuollon erityisistä velvollisuuksista. Säännöksen mukaan terveyskeskuksien ja sairaanhoitopiirin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lastensuojelulain 16 §:n mukaan lastensuojelun järjestämisestä vastaa lapsen tai nuoren kotikunta. Kun lapsi on sijoitettuna kotikuntansa ulkopuolelle (sijoituskunta), on sijoituskunnan järjestettävä yhteistyössä sijoittajakunnan (yleensä lapsen kotikunta) kanssa lapselle hänen huollon tai hoidontarpeensa edellyttämät palvelut ja tukitoimet.

Terveydenhuoltolain 69 §:n mukaan, jos lapsi tai nuori on sijoitettu lastensuojelulain perusteella kotikuntansa ulkopuolelle, sijoituskunnan tai sen sairaanhoitopiiriin, johon sijoituskunta kuuluu, on järjestettävä lapselle tai nuorelle hänen tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä lastensuojelulain 16 tai 17 §:n mukaan sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevan kunnan (sijoittajakunta) kanssa. Järjestettäessä terveydenhuollon palveluja lastensuojelun asiakkaana olevalle perheelle on hoitoon pääsy järjestettävä 51–53 §:ssä tarkoitettujen hoitoon pääsyä koskevien säännösten mukaisesti ottaen huomioon, mitä lastensuojelulaissa säädetään perheen oikeudesta saada palveluja.

3.2

Saatu selvitys ja arviointi

Saadun selvityksen mukaan kirjoituksessa tarkoitettu lapsi on otettu sosiaali- ja terveyslautakunnan huostaan 24.8.2012 ja sijoitettu sittemmin 1.12.2012 lukien lastenkotiin. Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan lapsella on lievä kehitysvammadiagnoosi sekä huolestuttavaa psyykkistä oireilua. Terveystieteellisiä lisähaasteita lapselle on tuottanut myös psoriasis. Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että lapsella on epäilty neurologisista syistä johtuvia ongelmia.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan lausunnon mukaan lapsi tarvitsi ikätasoistaan enemmän aikuisen ohjausta ja tukea arjen toiminnoissa kehitysvammaisuutensa ja tunne-elämän ja psyykkisen kehityksen pulmien vuoksi. Lausunnon mukaan ”lapsen terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä on ollut vaikeuksia joulukuusta 2012 alkaen.” Lausunnon mukaan ”jotta maksusitoumus on saatu esimerkiksi erikoissairaanhoidon neurologisiin tutkimuksiin, on siihen tarvittu sosiaali- ja terveystoimialan hallintoylilääkärin ja keskussairaalan johtajan arvovaltaa.

Lapsen asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan ”lapsen hoitoon pääsy sijoituskunnan terveydenhoitoon on jo pitemmän aikaa tuottanut vaikeuksia.” Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan ”sijoituskunnan terveydenhuollon toiminta on ollut erikoista, sillä yleensä nämä kuntien väliset terveydenhuoltoasiat ovat järjestyneet automaattisesti tai yhdellä puhelinsoitolla. Lisäksi ihmetystä on herättänyt keskussairaalan kielteinen kanta lapsen psykiatrisen hoidon suhteen, sillä lasta ei ole otettu hoitoon, vaikka psykiatrisen hoidon tarve on ollut akuutti.” Edelleen selvityksessä on todettu, että ”sen sijaan, kehitysvammadiagnoosiin vedoten, lapsi on ohjattu suoraan kehitysvammapalvelujen pariin.”

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan sosiaali- ja terveystoimen lääkäri oli tehnyt lähetteen yliopistollisen sairaalan erikoissairaanhoidon. Lähetetty lääkärin allekirjoittama lähete oli siirretty nuorisopsykiatrian puolelta kehitysvammapoliklinikalle. Selvityksen mukaan ”kehitysvammapolilta oli kerrottu lastenkotiin, etteivät he voi ottaa lasta vastaan ennen kuin vammaispalvelusta on lähetetty sairaalaan maksusitoumus.”

Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee tämän jälkeen kronologisesti millä tavoin lapsen terveydenhuollon järjestämisestä pyrittiin selvittämään ja sitä toteuttamaan. Selvityksestä ilmenee, että sijoituskunnan terveydenhuollon järjestämisestä vastuussa olevat tahot edellyttivät ennen hoidontarpeen kartoittamista maksusitoumusta sosiaali- ja terveystoimelta. Lapsen tarvitseman hoidon järjestäminen on voinut myös viivästyä sijoittajakunnan sosiaalitoimen sisäisten toimivaltasuhteissa esiintyneiden epäselvyyksien johdosta.

- - -

Sosiaali- ja terveystoimen lausunnossa on todettu, että ”lapsen sijaishoidon toteuttaminen perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluiden saatavuuden osalta on ollut

kangertelevaa ja aiheuttanut viivästyksiä. Lastensuojelupalvelujen työntekijöiden toimesta asiaa on viety eteenpäin monin eri tavoin ja monia eri kanavia käyttäen. Lastensuojelupalveluiden edustajilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta puuttua terveydenhuollon, tässä tapauksessa sijoituskunnan terveystieteiden, nuorisopsykiatrian toimintakäytänteisiin ja työnjaollisiin asioihin.” Sosiaali- ja terveystoimi on pahoitellut palvelujen järjestämisessä aiheutuneita viivästyksiä.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan, kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Toimielimelle kuuluva päätösvallan laajuus lapsen huolenpitoon liittyvistä asioista, kuten esimerkiksi terveydenhuollon järjestämisestä, riippuu huostaanoton tarkoituksesta ja huostaanottopäätöksen toteuttamisesta.

Huostaanoton tarkoituksen toteuttamisen kannalta välttämättömiä terveydenhuoltotoimenpiteitä ovat ainakin ne toimenpiteet, joilla pyritään vaikuttamaan huostaanoton syihin ja näistä johtuviin tuen tarpeisiin. Huostaanoton tarkoituksen edellyttämiä terveydenhuoltotoimenpiteitä ovat myös sellaiset toimenpiteet, joilla mahdollistetaan esimerkiksi perheen jälleenyhdistäminen, lapsen kuntouttaminen tai lapsen mahdollisuus itsenäistymiseen.

Lastensuojelulain 45 §:n säännöksistä ilmenee, että lapsen huostaanottaneella sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on ensisijainen velvollisuus järjestää lapselle sellaista hoitoa ja huolenpitoa sijaishuollossa, jotka turvaavat lapsen edun.

Lastensuojelulaissa on erikseen säädetty tilanteista, joissa lapsen sijaishuoltopaikka on muualla kuin sijoituskunnassa. Tällaisessa tilanteessa lapsella on oikeus saada lastensuojelulain 16 b §:n mukaisella tavalla saada sijoituskunnastaan hänen huollon tai hoidon tarpeensa edellyttämät palvelut ja tukitoimet. Mainitun säännöksen mukaan sijoituskunnalla on tällaisten palvelujen (lapsen hoidon ja huollon tarpeen edellyttämät palvelut ja tukitoimet) ensisijainen järjestämisvastuu. Sijoituskunnan on kuitenkin neuvoteltava sijoittajakunnan kanssa esimerkiksi siitä, millä tavoin lapsen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet tulee järjestää.

Lastensuojelulain 16 b §:ssä on nimenomaisesti todettu, että sijoituskunta on oikeutettu perimään sijoittajakunnalta järjestetyistä palveluista ja tukitoimista aiheutuneet kustannukset. Säännöksessä on selkeästi määritelty palvelujen järjestämisvastuu ja kustannusvastuu. Ensisijaisesti järjestämisvastuussa on sijoituskunta. Sijoituskunnalla on oikeus periä sijoittajakunnalta sille aiheutuneet kustannukset siten kuin lastensuojelulaissa ja esimerkiksi terveydenhuollon osalta terveydenhuoltolaissa säädetään. Sijoituskunnalla on vastuu näiden palvelujen antamisesta riippumatta siitä, onko se saanut sijoittajakunnalta maksusitoumuksen. Palvelujen saaminen ei saa viivästyä sen vuoksi, että kuntien välillä on epäselvyyttä siitä, kenen kustannuksella ne annetaan.

Totean vielä seuraavaa.

Vastuu palveluiden järjestämisestä on kuitenkin aina myös sillä kunnalla, joka vastaa sijaishuollon järjestämisestä eli sijoittajakunnalla. Lastensuojelun järjestämisestä vastuussa oleva sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on viime kädessä ryhdyttävä toimenpiteisiin sijaishuollossa olevan lapsen palveluiden järjestämiseksi, mikäli lapsi ei saa sijoituskunnassaan tarvitsemiaan palveluita esimerkiksi antamalla maksusitoumus hoidon kustannuksista.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on puolestaan arvioitava se, minkälaisia palveluja lapsi tarvitsee, miten niitä tulee järjestää lapselle ja missä ajassa palveluja on lapselle järjestettävä. Tässä tarkoituksessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijän on neuvoteltava palveluiden suunnittelemiseksi ja niiden järjestämiseksi lapsen sijoituskunnan asianomaisen viranomaisen kanssa.

Totean palvelujen toteuttamisesta vielä seuraavaa.

Lastensuojelulain 30 §:ssä on säädetty lapselle tehtävästä asiakassuunnitelmasta. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava mm. ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Huostaanotettua lasta koskevan asiakassuunnitelmaan on lisäksi kirjattava sijaishuollon tarkoitus ja sen tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle.

Kunnalla on oikeus päättää siitä, millaisia palveluja ja tukitoimia lapselle järjestetään. Kun kysymys on huostaanotetusta lapsesta, vastaa lapsen palvelujen tarpeen arvioinnista lapselle määrätty sosiaalityöntekijä siten kuin lastensuojelulaissa erikseen säädetään. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä yhteistyötä muiden kunnan hallintokuntien viranomaisten kanssa. Tämä koskee myös tilanteita, joissa yhteistyötä tehdään sosiaalitoimen muiden yksiköiden kanssa. Päävastuussa palveluiden kokonaisuuden toteuttamisesta on aina lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Järjestämisvastuuta ei voida siirtää muulle sosiaalihuollon sektorille. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on pyrittävä arvioimaan sitä, millä tavoin palvelut on parhaiten lapsen etua turvaavalla tavalla järjestettävissä ja toteutettavissa.

- - -